

УДК 353:330.322

М. П. Сорока,

к. е. н., докторант, Чорноморський державний університет імені Петра Могили

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ В УКРАЇНІ

Визначено стратегічні пріоритети розвитку, що дасть можливість удосконалити та отримати реальну стратегію інвестиційного розвитку регіонів України. Сформовано дієвий механізм адміністративного та консультативно-інформаційного обслуговування інвесторів у регіонах.

Strategic priorities identified development that will enable to improve and get a real investment strategy of regional development in Ukraine. Formed an effective mechanism for administrative and consulting and information services for investors in the regions.

Ключові слова: державна політика, інвестиційний клімат, інструмент, конкуренція, регіон, стратегія, формування.

ВСТУП

Питання сучасного економічного розвитку регіонів нерозривно пов'язане із підвищенням їхньої інвестиційної привабливості як для залучення іноземних інвестицій, так і для міжрегіонального перерозподілу інвестиційних ресурсів. У період становлення ринкової економічної системи дослідження інвестиційної привабливості регіонів та відповідне їх ранжування стали надзвичайно поширеними як у науковій літературі, так і у практиці регіонального управління. Але лишаються невирішеними питання стратегії сприяння інвестиційним процесам на місцевому та регіональному рівнях.

Законодавче забезпечення інвестиційної діяльності в Україні до сьогодні характеризується нечіткістю та нестабільністю. Специфічним в Українському законодавстві є трактування самого терміна "інвестиція". Так, згідно зі ст. 1 Закону України "Про інвестиційну діяльність" (1991 рік) "інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект". Таке трактування основного терміна у виділеній частині ілюструє винятково прагматичний підхід до потенційного інвестора з боку української держави.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Вивченню та узагальненню проблем стратегічного планування регіонів і розробці стратегії комплексного просторового розвитку присвячені фундаментальні дослідження українських вчених-регіоналістів. Результати досліджень з даних питань певною мірою розкрито в наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, зокрема О.І. Амоші, О.М. Алімова, Б. Альстренда, С.І. Бандура, М.П. Бутка, В.М. Вакуленка, А.С. Гальчинського, В.М. Геєця, Б.М. Данилишина, М.І. Долішнього, С.І. Дорогунцова, В.В. Дорофієнка, У. Кінга, Д. Кліланда, В.І. Куценко, Дж. Лемпела, А.С. Лисецько-

го, О.М. Любченка, Г. Мінцберга, С.В. Оборської, Т.В. Пепи, В.І. Пили, М.І. Фащевського, Л.Г. Чернюк та інших.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

— визначити стратегічні пріоритети розвитку, що дасть можливість удосконалити та отримати реальну стратегію інвестиційного розвитку регіонів України;

— сформувати дієвий механізм адміністративного та консультативно-інформаційного обслуговування інвесторів у регіонах.

РЕЗУЛЬТАТИ

Однією з передумов стабільного економічного розвитку регіонів є формування та підтримка їхнього сприятливого інвестиційного іміджу щодо потенційних інвесторів. В Україні можна розглядати два підходи щодо першочергової необхідності залучення іноземних інвестицій. Сьогоднішня нестача внутрішніх інвестиційних ресурсів зумовлена, по-перше, тривалим періодом спаду вітчизняного виробництва, а відтак, недостатністю ресурсів підприємств для оновлення та модернізації основних фондів. По-друге, обмеженістю заощаджень домогосподарств для здійснення прямих і портфельних інвестицій. По-третє, недостатньою капіталізацією української банківської системи, що обмежує можливості здійснення масштабних інвестиційних проектів. По-четверте, недостатньою розвиненістю вітчизняного фондового ринку. А з іншого боку, участь іноземного капіталу у процесах економічного реформування в Україні була незначною порівняно зі східноєвропейськими країнами. Активність державної політики із залучення внутрішніх інвестицій і легалізації тіньового капіталу повинна бути значно результативнішою. У питанні активізації інвестиційної діяльності в Україні немає альтернативи посиленню цілеспрямованої політики (стратегії) як на рівні держави, так і на рівні регіонів. Більше того, світовий досвід інвестиційної діяльності свідчить про найбільшу принадність для зовнішніх інвесторів тих країн і регіонів, де відчутна активність місцевих інвесторів.

За оцінками внутрішніх й іноземних економічних суб'єктів, інвестиційний клімат в Україні залишається несприятливим. У залученні інвестицій в регіони України важливу роль має відіграти політика сприяння на регіональному рівні, що є виявом політичної волі та здійсненням реальних заходів представниками місцевих органів влади щодо підтримки інтересів інвестора, місцевих переваг в інфраструктурному забезпеченні інвестиційних процесів — фінансовому, технологічному, інформаційному тощо [1, с. 25; 2, с. 81].

У такому контексті актуалізується оцінка регіонального стимулювання бізнесу, що, насамперед, цікавить інвесторів. На сьогодні регіональна активність щодо залучення інвестицій досить неоднорідна.

Різниця в інвестиційному становищі регіонів — це результат дії місцевих регіональних факторів. Якщо інвестиційний клімат виступає підсумком всіх факторів на державному рівні, то інвестиційна привабливість регіонів — насамперед регіональних.

Треба відзначити, що поняття "інвестиційна привабливість регіонів" має два аспекти потенційний та реальний. Перший з них пов'язаний з оцінкою та прогнозом потенційних регіонально-інвестиційних факторів. Другий підхід до цього поняття полягає в розумінні його як результату реалізованого інвестиційного процесу. Звідси під рівнем інвестиційної привабливості регіонів України можна розуміти обсяги прямих іноземних інвестицій, що на даний момент вкладаються неоднорідно, про що свідчать відносні значення розподілу прямих іноземних інвестицій як по регіонах, так і на душу населення.

На думку багатьох фахівців, до поняття оцінки інвестиційної привабливості регіонів треба підходити комплексно, з урахуванням усіх аспектів впливу регіональних умов і факторів на потенційну та реальну інвестиційну діяльність. Обсяги надходжень прямих іноземних інвестицій значною мірою визначаються інвестиційною привабливістю країни в цілому. В результаті дослідження іноземних фахівців Ф Рута і А. Ахмеда були отримані показники, які визначають інвестиційну привабливість країни. До таких показників були віднесені: ВВП на душу населення країни-реципієнта, що свідчить про купівельну спроможність споживачів; аналіз зростання ВВП країни-реципієнта, що дозволяє прогнозувати майбутнє розширення ринку для продукції фірми, яка інвестує; участь країни в інтеграційних об'єднаннях, таких як митні союзи, зони вільної торгівлі, що дозволить у майбутньому уникнути тарифних обмежень; розвиток інфраструктури (транспортної, комунікаційної), яка допоможе фірмам обслуговувати ринок, отримувати сировину та інформаційне забезпечення; урбанізація населення, що відображає концентрацію ринку; політична стабільність в країні-реципієнті, що дає інформацію про ймовірність правил гри для іноземного інвестора [4, с. 233]. Ці показники відрізняються не лише в залежності від країни, але і мають свої специфічні особливості в різних регіонах країни.

З огляду на загальноекономічну кризу, стагнацію виробництва і брак власних коштів прями іноземні інвестиції для України є дуже важливими. За розрахунками Мінекономіки України, потреба в іноземних інвестиціях, як наголошувалося раніше, для реформування на-

ціонального господарства України становить більш ніж 40 млрд дол. США.

Найбільша потреба в них відчувається в металургії (7 млрд дол. США), машинобудуванні (5,1 млрд дол. США), хімії та нафтохімії (3,3 млрд дол. США), на транспорті (3,7 млрд дол. США). Натомість і вітчизняні, зарубіжні інвестиції в окремі регіони надходять вкрай мляво. І причина не тільки в законодавстві, а й в тому, що вкладений капітал обіцяє гідної віддачі. Капітал, передусім спрямовується в сфери з швидким обігом: торгівлю, банківську і комерційну діяльність. Що стосується виробництва, то тільки окремі його галузі (зв'язок, харчова промисловість) більш-менш привабливі для інвестицій

Інвестиційний клімат регіону розглядається як комплексна оцінка, що складається з трьох важливих підсистем: інвестиційного потенціалу — сукупності факторів виробництва і сфер прикладання капіталу; інвестиційного ризику — сукупності мінливих факторів ризику інвестування; законодавчих умов — правової системи, що забезпечує стабільність діяльності інвесторів. Введення поняття "законодавчий ризик" відповідає принципам міжнародних оцінок інвестиційного клімату.

Експертно-аналітичне оцінювання інвестиційного клімату передбачає виведення інтегрального показника ризику та відповідне ранжування країн шляхом визначення їхнього інвестиційного рейтингу. Для цього проводиться аналіз факторів політичного, економічного, соціально-культурного, інституційного середовища, ресурсів та інфраструктури країн. Деталізація факторів, їх компонування, методи їхньої кількісної та якісної оцінки залежать від цілей та конкретних завдань тієї чи іншої інформаційно-аналітичної системи.

Найвідомішими авторитетними системами оцінок інвестиційного клімату є рейтинги Institutional Investor, Euromoney Institutional Investor та Business Environment Risk Index (BERI).

Рейтинг Institutional Investor — це, насамперед, оцінка кредитоспроможності країн. Він складається за участю експертів ста провідних міжнародних банків. Такі оцінки робляться щопівроку за комплексним показником, що враховує різні аспекти й параметри платіжної спроможності та інвестиційної привабливості 135 країн. Цікаво, що найвищі індекси приросту платіжної спроможності спостерігалися в окремих країнах Східної Європи (Польща).

Рейтинг Euromoney базується на дослідженні трьох груп індикаторів: 1) ринкових — 40 %; 2) кредитних — 20 %; 3) політико-економічних (політичний ризик, економічне становище та прогноз економічного розвитку) — 40 %.

При формуванні рейтингу в інформаційній системі BERI оцінюються політична стабільність, ставлення до зарубіжних інвестицій, націоналізація, девальвація, платіжний баланс, бюрократичні питання, темпи економічного зростання, можливість реалізації угод, витрати на заробітну плату, продуктивність праці, інфраструктура, умови коротко- та довгострокового кредитування [5, с. 299].

Національні рейтинги інвестиційного клімату періодично публікують провідні економічні журнали, авторитетні експертні агентства. З дослідницькою метою ви-

користуються інші (вужчі чи розширені) експертно-аналітичні та прогностичні системи.

За результатами дослідження консалтингової компанії А.Т. Kearney рейтингу країн, найпривабливіших для прямих іноземних інвестицій, показало, що найвищу привабливість для інвесторів мають країни з економікою, що розвивається.

Для більшості країн актуальними і практично значущими з погляду інвестора є оцінки інвестиційного клімату (інвестиційної привабливості) регіонів. Напрацьовано різні методичні підходи і відповідний інструментарій такої оцінки. У світовій практиці рейтинги інвестиційної привабливості регіонів активно розробляють спеціалізовані наукові центри, інформаційні видання типу "The Wall Street Journal", "Financial Times", "Investor's Daily". В Україні ж поки існує один загальнознаний рейтинг інвестиційної привабливості регіонів, розроблений у 1995 р. І. Бланком у співпраці з інвестиційною компанією "Омега-Інвест".

В основу побудови цього рейтингу покладені деякі довготривалі фактори (природно-ресурсний потенціал, рівень промислового і сільськогосподарського виробництва, рівень урбанізації), а також розвиненість ринкової інфраструктури в окремому регіоні. На підставі зазначених факторів усі регіони України було умовно поділено на чотири групи: пріоритетної інвестиційної привабливості, достатньо високої привабливості, середньої і низької інвестиційної привабливості. Але, як відомо, той чи інший рейтинг — це моментальний знімок стану ринку, тому доцільно розробити комп'ютерну технологію, за допомогою якої можна було б на основі наведених факторів визначити рейтинг інвестиційної привабливості регіонів у будь-який проміжок часу.

Розраховані рейтингові оцінки інвестиційної привабливості регіонів України дають підставу зробити висновок, що лідирують тут промислово розвинуті регіони.

Взагалі, поняття "інвестиційний клімат" та "інвестиційна привабливість регіонів" мають подібну сутність, оскільки вони передбачають максимальне врахування численних факторів, що впливають на прийняття інвестиційних рішень та подальшу реалізацію інвестиційних проектів.

З проведеного аналізу інвестиційної привабливості країни і — як похідного показника — регіону, можна зробити висновок, що необхідно розробити універсальну стратегію щодо залучення іноземного капіталу в економіку країни, і на основі неї — регіональну стратегію комплексного соціально-економічного розвитку. Тобто, маючи універсальну схему розробки стратегії регіону України, враховуючи специфіку та індивідуальні показники розвитку кожного, розробляється стратегія комплексного соціально-економічного розвитку конкретного регіону, що апробується автором на прикладі трьох центральних областей України.

Розроблено проект постанови Кабінетом Міністрів про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку до 2015 року, де одним із стратегічних напрямів розвитку регіону закладено збільшення інвестицій у ключові сектори економіки регіонів, які визначають стратегічні пріоритети їх розвитку, що дасть можливість удосконалити та отримати реальну стратегію інвестиційного розвитку регіонів України.

У проекті Державної стратегії регіонального розвитку до 2015 року зазначено, що регіональна локалізація нових інвестицій залежить, насамперед, від рівня розвитку інфраструктури та людських ресурсів. У сучасних ринкових умовах значну роль також відіграє реклама інвестиційних можливостей регіонів та формування дієвого механізму адміністративного та консультаційно-інформаційного обслуговування інвесторів.

ВИСНОВКИ

Таким чином, в умовах гострої міжнародної та внутрішньої конкуренції між регіонами за нові інвестиції (включаючи іноземний капітал) регіональна політика повинна бути спрямована на забезпечення регіонів інструментами, завдяки яким вони зможуть бути конкурентноспроможними на ринку інвестицій. Створення такої системи потребуватиме як прямої фінансової підтримки з державного бюджету, так і створення загальнонаціонального сприятливого інвестиційного клімату.

Основними інструментами державної підтримки, які використовуються у цьому напрямі, є надання субвенцій на підтримку розвитку інфраструктури; забезпечення умов для створення нових підприємств, в тому числі іноземних, які створюють конкурентні місця праці; формування державної та регіональної інфраструктури залучення інвестицій — агентств із залучення інвестицій, бюро з обслуговування інвесторів; розвиток інфраструктури підтримки підприємства — бірж, виставкових залів, бізнес-інкубаторів, центрів бізнесу, промислових парків, створення умов для заохочення створення та діяльності підприємств (включаючи малі та середні) на даній території (облаштування території, модернізація та розбудова виробничих приміщень), об'єктів сфери послуг; підтримка інвестиційних проектів, що використовують сучасні енергозберігаючі технології та не забруднюють навколишнє середовище.

Література:

1. Гошко А.О. Стратегія і тактика планування діяльності органів місцевого самоврядування. — К.: Видавництво УАДУ, 2005. — 178 с.
2. Данилишин Б.М., Чернюк Л.Г., Фащевський М.І. Соціально-економічні проблеми розвитку регіонів: методологія і практика / НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України / Б.М. Данилишин (ред.). — Черкаси: ЧДТУ, 2006. — 315 с.
3. Дармограй В.І., Черевко О.В. Стратегічна парадигма комплексного соціально-економічного розвитку регіону // Вісник Тернопільського державного економічного університету. — Тернопіль: ТДЕУ, 2008. — С. 158—164.
4. Топалова Е. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку міста: теорія і практика // Інституційні перетворення як передумова ефективного використання ресурсного потенціалу регіону. — Одеса, 2009. — С. 232—240.
5. Яромич С. Використання сценарного планування при розробці стратегії розвитку регіону // Інституційні перетворення як передумова ефективного використання ресурсного потенціалу регіону. — Одеса, 2010. — С. 296—301.

Стаття надійшла до редакції 28.09.2011 р.